ALEKSANDR FAYNBERG TARJIMALARIDA MILLIY-MADANIY TUSHUNCHALARNING IFODALANISHI

Muallif: G‘ofurjonova Muazzamxon Umid qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti, 2-kurs talabasi

Annostatsiya. Ushbu maqolada Aleksandr Faynbergning o‘zbek adabiyoti namunalarini rus tiliga tarjima qilish faoliyati lingvokulturologik va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Xususan, tarjimon ijodida milliy-madaniy tushunchalar, xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlari, qadriyatlari, milliy obrazlari va poetik tafakkurining boshqa tilda ifodalanish xususiyatlariga e’tibor qaratiladi. Badiiy tarjimada milliy koloritni saqlash, madaniy birliklarning muqobilini topish, obraz va ramzlarning mazmunini qayta yaratish kabi masalalar tadqiqotning asosiy yo‘nalishlarini tashkil etadi. Shuningdek, Aleksandr Faynbergning Alisher Navoiy, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov va boshqa o‘zbek ijodkorlari asarlarini rus tilida qayta ifodalash orqali o‘zbek va rus adabiy aloqalarini rivojlantirishga qo‘shgan hissasi yoritiladi. Tadqiqot natijasida badiiy tarjimaning nafaqat til birliklarini, balki xalqning ma’naviy va madaniy dunyosini ham boshqa til vakillariga yetkazuvchi muhim vosita ekanligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: Aleksandr Faynberg, badiiy tarjima, milliy kolorit, lingvokulturologiya, milliy-madaniy birliklar, poetik obraz, madaniyatlararo muloqot, tarjima transformatsiyasi, o‘zbek adabiyoti.

АННОТАЦИЯ. В данной статье рассматривается переводческая деятельность Александра Файнберга с точки зрения лингвокультурологии и теории художественного перевода. Особое внимание уделяется передаче национально-культурных понятий, исторической памяти народа, традиций, ценностей, национальных образов и поэтического мышления средствами другого языка. Основными направлениями исследования являются сохранение национального колорита, поиск культурных эквивалентов, а также воссоздание художественного содержания образов и символов в переводном тексте. Освещается вклад Александра Файнберга в развитие узбекско-русских литературных связей посредством перевода произведений Алишера Навои,

Эркина Вахидова, Абдуллы Арипова и других узбекских авторов. В статье обосновывается положение о том, что художественный перевод является не только средством передачи языковых единиц, но и важным инструментом межкультурной коммуникации, позволяющим представить духовный и культурный мир одного народа представителям другой культуры.

Ключевые слова: Александр Файнберг, художественный перевод, национальный колорит, лингвокультурология, национально-культурные единицы, поэтический образ, межкультурная коммуникация, переводческая трансформация, узбекская литература.

Abstract. This article examines Alexander Faynberg's translation activity from the perspectives of linguoculturology and literary translation studies. Particular attention is paid to the representation of national and cultural concepts, historical memory, traditions, values, national imagery, and poetic thought through another language. The main research focuses include preserving national identity in translation, finding cultural equivalents, and recreating the meaning of literary images and symbols in translated texts. The article also highlights Faynberg's contribution to Uzbek-Russian literary relations through his translations of works by Alisher Navoi, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, and other Uzbek writers. The study argues that literary translation is not merely a means of transferring linguistic units but also an important instrument of intercultural communication that conveys the spiritual and cultural world of one nation to readers from another cultural background.

Keywords: Alexander Faynberg, literary translation, national identity, linguoculturology, cultural concepts, poetic imagery, intercultural communication, translation transformation, Uzbek literature.

KIRISH

Jahon adabiyotida xalqlar o‘rtasidagi madaniy va ma’naviy aloqalarni rivojlantirishda badiiy tarjimaning o‘rni beqiyosdir. Har bir xalqning adabiyoti uning tarixiy taraqqiyoti, dunyoqarashi, milliy qadriyatlari, urf-odatlari va estetik tafakkurini o‘zida mujassam etadi. Shu sababli bir tilda yaratilgan badiiy asarni boshqa tilga tarjima qilish jarayoni oddiy so‘z almashtirishdan ancha murakkab bo‘lib, unda muallifning

individual uslubi bilan bir qatorda xalqning madaniy xotirasi va milliy ruhini ham qayta yaratish talab etiladi.

Ayniqsa, she’riy tarjimada mazkur masala yanada dolzarb tus oladi. Chunki she’riyatda so‘z nafaqat axborot yetkazuvchi birlik, balki hissiy kechinma, ramziy ma’no, tarixiy xotira va estetik ta’sir vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. Bir xalq uchun tabiiy va tushunarli bo‘lgan obraz yoki tushuncha boshqa madaniyat vakili uchun qo‘shimcha izoh talab qilishi mumkin. Tarjimon esa ushbu tafovutni hisobga olgan holda, asarning mazmuni va badiiy ta’sirini imkon qadar saqlashga intiladi.

O‘zbek va rus adabiy aloqalari tarixida Aleksandr Arkadevich Faynberg alohida o‘rin egallaydi. U rus tilida ijod qilgan shoir bo‘lish bilan birga, o‘zbek adabiyotining ko‘plab namoyandalari asarlarini rus tiliga tarjima qilgan ijodkor sifatida ham tanilgan. Uning tarjimonlik faoliyati ikki adabiy muhit o‘rtasida o‘ziga xos madaniy ko‘prik vazifasini bajargan.

Faynberg tarjimonligining ahamiyati shundaki, u o‘zbek she’riyatini boshqa til vakillariga tanishtirish bilan cheklanmagan. Uning faoliyati orqali o‘zbek adabiyotiga xos poetik tafakkur, milliy obrazlar va ma’naviy qadriyatlarning rus tilidagi ifodasi ham muhim masalaga aylangan.

Mazkur maqolaning dolzarbligi badiiy tarjimada milliy-madaniy mazmunni saqlash va qayta yaratish muammosini Aleksandr Faynberg tarjimonlik faoliyati misolida o‘rganish zarurati bilan belgilanadi.

Tadqiqotning maqsadi — Aleksandr Faynberg tarjimalarida o‘zbek adabiyotiga xos milliy-madaniy tushunchalarning ifodalanish xususiyatlarini aniqlash hamda tarjimonning madaniyatlararo muloqot rivojiga qo‘shgan hissasini ilmiy jihatdan yoritish.

Tadqiqotning asosiy vazifalari:

- badiiy tarjima va milliy madaniyat o‘rtasidagi munosabatni aniqlash;

- milliy-madaniy birliklarning lingvistik va badiiy xususiyatlarini o‘rganish;

- Faynbergning tarjimonlik faoliyatini adabiy aloqalar nuqtayi nazaridan yoritish;

- tarjimada milliy obraz va ramzlarning qayta ifodalanish masalalarini tahlil qilish;

- madaniy mazmunni saqlash va qayta yaratish bilan bog‘liq tarjima muammolarini aniqlash.

1. BADIIY TARJIMA VA MILLIY-MADANIY MAZMUN MUNOSABATI

Badiiy tarjima ikki til o‘rtasidagi grammatik va leksik munosabatlardan tashqari, ikki madaniyat o‘rtasidagi murakkab aloqalarni ham o‘z ichiga oladi. Har qanday badiiy asar muayyan xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy hayoti va ma’naviy qarashlari asosida shakllanadi. Shuning uchun tarjimon matndagi so‘zlarning lug‘aviy ma’nosini bilish bilan bir qatorda, ularning ortida turgan madaniy mazmunni ham anglay olishi lozim.

Masalan, o‘zbek adabiyotida mehmondo‘stlik, kattalarga hurmat, oila, mahalla, ona zamin, ota-ona roziligi, bahor va tabiat bilan bog‘liq tushunchalar ko‘pincha oddiy hayotiy hodisa sifatida emas, balki chuqur ma’naviy mazmunga ega badiiy obraz sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday birliklarni boshqa tilga tarjima qilishda ularning faqat lug‘aviy ma’nosini emas, balki xalq ongida shakllangan assotsiativ va hissiy mazmunini ham hisobga olish kerak.

Lingvokulturologik yondashuv aynan shu jihatlarni o‘rganishga xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalish til va madaniyatning o‘zaro munosabatini, til birliklarida mujassamlashgan milliy dunyoqarashni hamda madaniy ma’lumotlarning nutqda ifodalanishini tadqiq etadi.

Milliy-madaniy birliklarni shartli ravishda quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

1.Moddiy madaniyatga oid birliklar. Bular xalqning kundalik turmushi, kiyim-kechagi, taomlari, uy-joyi, mehnat faoliyati va yashash muhiti bilan bog‘liq tushunchalardir.

2. Ma’naviy qadriyatlarga oid birliklar. Oila, mehr-oqibat, hurmat, sadoqat, vatanparvarlik, do‘stlik va insoniylik kabi tushunchalar ushbu guruhga kiradi.

3. Tarixiy-madaniy birliklar. Xalqning tarixiy xotirasi, qadimiy an’analari, tarixiy shaxslar, muhim voqealar va madaniy meros bilan bog‘liq tushunchalarni qamrab oladi.

4. Milliy poetik obrazlar. Tabiat manzaralari, ramziy predmetlar, ranglar, fasllar va xalq tasavvurida alohida ma’no kasb etuvchi obrazlar shu turkumga mansub.9

Tarjimon ushbu birliklarni boshqa tilga o‘tkazishda bir necha muhim muammoga duch keladi. Birinchidan, ayrim tushunchalarning ikkinchi tilda to‘liq muqobili mavjud bo‘lmasligi mumkin. Ikkinchidan, grammatik jihatdan to‘g‘ri tarjima qilingan so‘z ham asl matndagi hissiy yoki madaniy ma’noni to‘liq yetkazmasligi mumkin. Uchinchidan, she’riy shakl, ritm va qofiyani saqlash jarayonida ayrim ifoda vositalarini o‘zgartirishga to‘g‘ri keladi.

Demak, badiiy tarjimaning muvaffaqiyati nafaqat til me’yorlariga rioya qilish, balki madaniy mazmunni qayta yaratish qobiliyati bilan ham belgilanadi.

2. ALEKSANDR FAYNBERGNING TARJIMONLIK FAOLIYATI VA O‘ZBEK ADABIYOTI BILAN ALOQALARI

Aleksandr Arkadevich Faynberg XX asr o‘zbek-rus adabiy aloqalari rivojida muhim o‘rin egallagan shoir va tarjimondir. Uning ijodiy faoliyati rus tilidagi she’riyat bilan cheklanib qolmay, o‘zbek adabiyotining boy poetik merosini rus tilida ifodalashga ham qaratilgan.

Faynberg ijodining o‘ziga xos jihatlaridan biri uning O‘zbekiston madaniy muhiti bilan uzviy bog‘liqligidir. Toshkentda shakllangan hayotiy va ijodiy tajribasi uning badiiy dunyoqarashiga ta’sir ko‘rsatgan. Shu jihatdan uning tarjimonlik faoliyatini faqat ikki til o‘rtasidagi vositachilik sifatida emas, balki ikki adabiy an’ananing o‘zaro ta’siri sifatida baholash mumkin.

Adabiy manbalarda Faynberg Alisher Navoiy, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Omon Matjon va boshqa o‘zbek ijodkorlarining asarlarini rus tiliga tarjima qilgani qayd etiladi. Uning tarjimonlik merosi o‘zbek she’riyatining turli davr va yo‘nalishlarini rus tilida o‘qish imkoniyatini kengaytirgan.

Ayniqsa, mumtoz va zamonaviy o‘zbek she’riyatining bir tarjimon ijodida mujassam bo‘lishi alohida ahamiyatga ega. Chunki Alisher Navoiy ijodida shakllangan mumtoz poetik an’analar bilan XX asr o‘zbek she’riyatining badiiy izlanishlari o‘rtasida muayyan farqlar mavjud. Ularning har biri o‘ziga xos obrazlar tizimi, ifoda uslubi va madaniy qatlamga ega.

Faynbergning tarjimon sifatidagi vazifasi ana shu o‘ziga xosliklarni rus tilida qayta ifodalashdan iborat bo‘lgan. Bunda tarjimonning til bilimlari bilan bir qatorda, o‘zbek adabiyoti va madaniyatini chuqur anglash qobiliyati ham muhim ahamiyat kasb etgan.

Uning faoliyati o‘zbek she’riyatining rus tilida kengroq tanilishiga xizmat qilgan. Bu esa tarjimonlikning madaniy diplomatiya va adabiy muloqotdagi o‘rnini ko‘rsatadi.

3. FAYNBERG TARJIMALARIDA MILLIY OBRAZ VA RAMZLARNING IFODALANISHI

She’riy asarda obraz va ramzlar muayyan xalqning madaniy xotirasi bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Biror tabiat hodisasi, rang, predmet yoki tarixiy tushuncha badiiy matnda oddiy tasvir vazifasidan tashqari ma’no kasb etishi mumkin.

O‘zbek she’riyatida ona zamin, tuproq, quyosh, bahor, bog‘, daraxt, suv, yo‘l va uy kabi obrazlar turli shoirlar ijodida keng uchraydi. Biroq ularning mazmuni har doim ham bir xil emas. Masalan, tuproq obrazi bir asarda insonning tug‘ilib o‘sgan yurti bilan bog‘liq bo‘lsa, boshqa asarda avlodlar xotirasi yoki hayot davomiyligini ifodalashi mumkin.

Tarjimon uchun asosiy vazifa ana shu obrazning matndagi individual vazifasini aniqlashdan iborat. Agar u faqat so‘zning lug‘aviy ma’nosini tarjima qilsa, obrazning madaniy va ramziy qatlamlari yo‘qolishi ehtimoli mavjud.

Faynberg tarjimalarini o‘rganishda aynan mana shu jihatga e’tibor qaratish lozim. Xususan, o‘zbek she’riyatidagi tabiat obrazlari, tarixiy xotira va milliy qadriyatlarning rus tilida qanday ifodalanganini aniqlash tarjimashunoslik uchun muhim masaladir.

Bu jarayonni uch bosqichda tahlil qilish mumkin: Birinchi bosqich — obrazning asl matndagi mazmunini aniqlash. Tarjimon avvalo obrazning lug‘aviy ma’nosi bilan cheklanmay, uning she’riy kontekstdagi vazifasini tushunishi kerak.

Ikkinchi bosqich — madaniy ma’noni anglash. Obrazning xalq dunyoqarashi, tarixiy xotirasi va milliy qadriyatlari bilan bog‘liq jihatlari aniqlanadi.

Uchinchi bosqich — tarjimada qayta ifodalash. Asl obrazning mazmuni, hissiy ta’siri va badiiy vazifasini rus tilida imkon qadar saqlash yo‘llari izlanadi.

Bu bosqichlar tarjimada milliy obrazning qanday o‘zgarishi yoki saqlanishini aniqlashga yordam beradi.

Shuni alohida ta’kidlash kerakki, tarjimada har qanday so‘zning o‘zgarmas holda saqlanishi shart emas. Ba’zan so‘zning lug‘aviy shakli o‘zgaradi, ammo uning badiiy

vazifasi va hissiy mazmuni saqlanadi. Bunday holat tarjimaning ijodiy xususiyatini namoyon etadi.

4. MADANIY TUSHUNCHALARNING TARJIMADA QAYTA IFODALANISH USULLARI

Milliy-madaniy birliklarni tarjima qilishda yagona va universal usul mavjud emas. Har bir birlikning mazmuni, konteksti va badiiy vazifasiga qarab turli tarjima strategiyalaridan foydalaniladi.

Ularni quyidagi usullar asosida ko‘rib chiqish mumkin.

4.1. Bevosita muqobil orqali tarjima qilish

Agar asl tildagi tushuncha tarjima qilinayotgan tilda mazmunan yaqin muqobilga ega bo‘lsa, bevosita tarjimadan foydalanish mumkin.

Masalan, «ona», «vatan», «do‘stlik», «bahor», «quyosh» kabi tushunchalar o‘zbek va rus tillarida umumiy lug‘aviy muqobillarga ega. Biroq ularning she’riy matndagi ramziy va hissiy mazmuni kontekstga qarab farqlanishi mumkin.

Shuning uchun tarjimon so‘zning lug‘aviy muqobilini topish bilan cheklanmasdan, uning badiiy vazifasini ham saqlashi lozim.

4.2. Tavsifiy tarjima

Ayrim milliy tushunchalar boshqa tilda bitta so‘z bilan to‘liq ifodalanmasligi mumkin. Bunday vaziyatda tarjimon tushunchaning mazmunini izohlovchi birikmalar orqali yetkazishi mumkin.

Tavsifiy tarjima, ayniqsa, milliy urf-odatlar, tarixiy hodisalar va muayyan xalq turmush tarziga xos tushunchalarni ifodalashda muhim ahamiyatga ega.

Biroq tavsifiy tarjimaning she’riy matnda qo‘llanishi muayyan cheklovlarga ega. Chunki ortiqcha izoh she’rning ixchamligi, ritmi va badiiy ta’siriga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

4.3. Transliteratsiya va o‘zlashma birliklardan foydalanish

Ba’zi milliy tushunchalar o‘zining asl shaklida saqlanishi mumkin. Bu usul milliy koloritni saqlash imkonini beradi.

Masalan, «mahalla», «sumalak», «do‘ppi» kabi birliklar muayyan madaniy muhitga xos tushunchalarni ifodalaydi. Ularni rus tilida ham asl shakliga yaqin holda berish o‘quvchiga o‘zbek madaniyatining o‘ziga xos jihatlarini his qilish imkonini yaratadi.

Ammo bunday usuldan foydalanishda matnning umumiy mazmuni va o‘quvchining tushunish imkoniyati hisobga olinishi kerak.

4.4. Funksional muqobillik

Ba’zan tarjimon asl so‘zning aynan o‘zini emas, balki uning matndagi vazifasini saqlashga intiladi. Bunday holatda tarjima birligi shaklan o‘zgarishi mumkin, lekin uning badiiy va hissiy vazifasi saqlanadi.

She’riy tarjimada bu usul alohida ahamiyatga ega. Chunki she’rning ritmi, ohangi, qofiyasi va obrazlar tizimini boshqa tilda aynan takrorlash har doim ham mumkin emas.

Demak, tarjimon ayrim hollarda shakliy yaqinlikdan ko‘ra mazmuniy va estetik muqobillikka ustuvorlik berishi mumkin.

5. FAYNBERG TARJIMALARINI LINGVOKULTUROLOGIK JIHATDAN O‘RGANISH

Aleksandr Faynberg tarjimonlik faoliyatini lingvokulturologik jihatdan o‘rganish o‘zbek adabiyotining rus tilidagi talqinida milliy madaniyatning qanday namoyon bo‘lishini aniqlash imkonini beradi.Bunda Alisher Navoiy, Erkin Vohidov va Abdulla Oripov kabi ijodkorlarning asarlari alohida ilmiy qiziqish uyg‘otadi. Alisher Navoiy ijodida mumtoz Sharq adabiyotiga xos ramzlar, tasavvufiy qarashlar, inson va tabiat munosabatlari, ishq va ma’rifat tushunchalari muhim o‘rin tutadi. Bunday asarlarni tarjima qilishda nafaqat so‘zlarning lug‘aviy ma’nosi, balki ularning tarixiy va falsafiy mazmunini ham hisobga olish zarur. Navoiy she’riyatidagi ramzlar ko‘pincha bir necha ma’no qatlamiga ega. Shu sababli ularni boshqa tilga o‘tkazishda kontekstual tahlil muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjimon ramzning faqat tashqi ko‘rinishini emas, uning poetik vazifasini ham anglay olishi kerak. Erkin Vohidov ijodida esa milliy o‘zlik, insoniylik, tarixiy xotira, vatanparvarlik va falsafiy mushohada kabi mavzular keng o‘rin egallaydi. Uning poetik tafakkurida milliy va umuminsoniy qadriyatlar o‘zaro

uyg‘unlashadi. Bunday she’rlarni tarjima qilishda muallifning individual uslubi va xalqona ifoda xususiyatlarini saqlash muhimdir.

Abdulla Oripov she’riyatida inson, Vatan, tarix, hayot va ma’naviyat masalalari o‘ziga xos falsafiy chuqurlik bilan ifodalanadi. Uning she’rlaridagi obrazlar ko‘pincha oddiy hayotiy tasvirlardan kengroq ma’noni anglatadi. Shu sababli tarjimada poetik obrazning falsafiy mazmunini saqlash alohida e’tibor talab qiladi.

Mazkur ijodkorlarning asarlari Faynberg tarjimonligining turli madaniy va poetik qatlamlarini o‘rganish uchun muhim material bo‘la oladi. Biroq ushbu ijodkorlarning tarjimalarini bir xil mezon asosida baholash to‘g‘ri emas. Chunki mumtoz she’riyat bilan zamonaviy she’riyatning til xususiyatlari, obrazlar tizimi va madaniy mazmuni o‘zaro farqlanadi.

Shu nuqtayi nazardan, Faynberg tarjimalarini o‘rganishda quyidagi tahlil mezonlaridan foydalanish maqsadga muvofiq:

- asl matndagi milliy-madaniy birliklarning aniqlanishi;

- ularning rus tilidagi muqobillarining tanlanishi;

- obrazning ramziy mazmuni saqlanganligi;

- she’rning hissiy ta’siri va poetik ohangining qayta yaratilishi;

- tarjimada yuzaga kelgan ma’no o‘zgarishlari.

Ushbu mezonlar tarjimaning nafaqat lingvistik, balki madaniy va estetik xususiyatlarini ham baholash imkonini beradi.

6. MILLIY KOLORITNI SAQLASH MUAMMOSI VA MADANIYATLARARO MULOQOT

Badiiy tarjimaning eng murakkab vazifalaridan biri milliy koloritni saqlashdir. Milliy kolorit asarda xalqning turmush tarzi, tarixiy tajribasi, dunyoqarashi, an’analari va estetik tasavvurlarining badiiy ifodasidir.

Tarjimon milliy koloritni saqlashga intilar ekan, ikki muhim talab o‘rtasida muvozanat topishi kerak: bir tomondan, asl matnning madaniy o‘ziga xosligini saqlash, ikkinchi tomondan esa tarjima matnini boshqa til vakillari uchun tushunarli qilish.

Bu jarayonda tarjimonning shaxsiy dunyoqarashi va madaniy tajribasi ham muhim rol o‘ynaydi. Chunki tarjimon matnni faqat til nuqtayi nazaridan emas, balki o‘zining madaniy bilimlari va badiiy tafakkuri orqali ham idrok etadi.

Aleksandr Faynberg faoliyatining ahamiyatli jihatlaridan biri uning o‘zbek adabiy muhitiga yaqinligi bilan bog‘liq. O‘zbekistonning tarixiy va madaniy muhitida yashab ijod qilgani o‘zbek adabiyotiga xos ko‘plab tushunchalarni anglash uchun muhim zamin yaratgan.

Uning tarjimonlik merosini o‘rganish orqali rus tilida so‘zlashuvchi kitobxonlar o‘zbek adabiyotining turli namunalari bilan tanishish imkoniga ega bo‘lganini ko‘rish mumkin.Bunda tarjima bir vaqtning o‘zida ikki vazifani bajaradi. Birinchisi — muayyan asarni boshqa tilga yetkazish. Ikkinchisi — shu asar orqali uning yaratilishiga asos bo‘lgan madaniyat haqida tasavvur hosil qilish. Shu jihatdan Faynbergning tarjimonlik faoliyati madaniyatlararo muloqotning adabiy shakli sifatida baholanishi mumkin.

MUALLIFNING ILMIY MULOHAZALARI

Bizning fikrimizcha, Aleksandr Faynberg tarjimonlik faoliyatining eng muhim jihatini o‘zbek she’riyatining milliy mazmunini boshqa tilga yetkazish masalasi tashkil etadi. Chunki har qanday milliy adabiyotning o‘ziga xosligini faqat uning til xususiyatlari bilan izohlab bo‘lmaydi. Uning zamirida xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy qarashlari, estetik didi va madaniy tajribasi mujassam bo‘ladi.

Tarjimon ana shu murakkab mazmunni boshqa til vositalari orqali qayta yaratishga harakat qiladi. Shu sababli badiiy tarjimonning vazifasi ikki tilni yaxshi bilish bilangina cheklanmaydi. U tarjima qilayotgan xalqning adabiy an’analari, madaniy tushunchalari va tarixiy tajribasini ham chuqur anglay olishi lozim.

Faynberg ijodiy merosini o‘rganish jarayonida bizni qiziqtirgan asosiy masala shuki, milliy ruh tarjimada qaysi vositalar orqali saqlanadi? Bizningcha, bu jarayonda uchta muhim omil mavjud: madaniy mazmunni anglash, poetik obrazning vazifasini saqlash va tarjima tilida tabiiy badiiy ifodani yaratish.

Agar tarjimon asl matndagi milliy tushunchani so‘zma-so‘z o‘girish bilan cheklansa, uning ayrim madaniy qatlamlari yo‘qolishi mumkin. Aksincha, mazmunni haddan

tashqari erkin talqin qilish ham muallifning dastlabki g‘oyasidan uzoqlashishga olib keladi. Demak, muvaffaqiyatli tarjima asl matnga sadoqat va ijodiy yondashuv o‘rtasidagi muvozanatni talab qiladi.

Yana bir muhim jihat shundaki, tarjima orqali boshqa xalq adabiyotini o‘rganish imkoniyati kengayadi. Rus tilida o‘qiydigan kitobxon o‘zbek she’riyatidagi obrazlar va qadriyatlar bilan tanishar ekan, muayyan xalqning ma’naviy dunyosi haqida ham tasavvur hosil qiladi.

Shu bois Faynberg tarjimalarini faqat adabiy mahsulot sifatida emas, balki madaniy merosni bir tildan ikkinchi tilga yetkazuvchi vosita sifatida ham o‘rganish lozim.

Kelgusidagi tadqiqotlarda uning muayyan she’rlari, asl o‘zbekcha matnlar va ruscha tarjimalarini yonma-yon qiyoslash, milliy-madaniy birliklarning tarjimada saqlanish darajasini misollar asosida aniqlash maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Aleksandr Faynbergning tarjimonlik faoliyatini lingvokulturologik va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganish o‘zbek va rus adabiy aloqalarining muhim jihatlarini ochib berishga xizmat qiladi. Uning o‘zbek adabiyoti namoyandalari asarlarini rus tiliga tarjima qilishi milliy poetik merosni boshqa til vakillariga tanishtirishda muhim ahamiyat kasb etgan.

Tadqiqot davomida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, badiiy tarjima til birliklarini almashtirish jarayoni bilan cheklanmaydi. Unda xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy qadriyatlari, urf-odatlari va milliy dunyoqarashini ham qayta ifodalash zarurati mavjud.

Ikkinchidan, milliy-madaniy birliklarni tarjima qilishda bevosita muqobil, tavsifiy tarjima, transliteratsiya va funksional muqobillik kabi usullardan foydalanish mumkin. Ularning tanlanishi asarning mazmuni va badiiy vazifasiga bog‘liq.

Uchinchidan, she’riy tarjimada obraz va ramzlarning mazmunini saqlash alohida ahamiyatga ega. Chunki ayrim poetik birliklar lug‘aviy ma’nodan tashqari chuqur tarixiy va madaniy mazmunni ham ifodalaydi.

To‘rtinchidan, Aleksandr Faynbergning tarjimonlik merosi o‘zbek adabiyotining rus tilidagi talqinini o‘rganish uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi. Uning faoliyati ikki adabiy muhit o‘rtasidagi madaniy muloqotning rivojlanishiga xizmat qilgan.

Beshinchidan, Faynberg tarjimalarini yanada chuqur tadqiq etish uchun asl matn va tarjima variantlarini qiyosiy tahlil qilish, milliy obrazlarning semantik xususiyatlarini aniqlash hamda tarjima jarayonida yuzaga keladigan madaniy transformatsiyalarni konkret misollar asosida o‘rganish zarur.

Umuman olganda, Aleksandr Faynberg tarjimonlik faoliyati badiiy tarjimaning xalqlar o‘rtasidagi ma’naviy yaqinlikni mustahkamlashdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. Uning tarjimalarini o‘rganish o‘zbek adabiyotining milliy o‘ziga xosligini chuqurroq anglash va uni boshqa madaniy muhitlarda qanday qabul qilinishini tadqiq etish uchun muhim ilmiy imkoniyat yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Faynberg A. Tanlangan asarlar. — Toshkent: O‘zbekiston, 1995.
2. Faynberg A. Qoralamaga qasida. — Toshkent: Adabiyot, 2021.
3. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Qosimov B. XX asr o‘zbek she’riyati va badiiy tafakkur. — Toshkent: Fan, 2002.
5. Yo‘ldoshev Q. Badiiy matn va psixologik tahlil. — Toshkent: Akademnashr, 2016.
6. Odinayev A., Abdusamadov Z. O‘zbek adabiyotida Aleksandr Faynberg ijodining o‘rganilishi // Центральноазиатский журнал образования и инноваций. — 2023. — Т. 2. — № 6.
7. Mamatova D. Aleksandr Faynberg ijodining o‘zbek va jahon adabiyotidagi o‘rni // Adabiy Meros Scientific Journal. — 2026. — № 2. DOI: 10.67822/cd3prn84.
8. Shukurova N.H. Aleksandr Faynberg tarjimon sifatida: o‘zbek va rus adabiy aloqalar // Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali. — 2026. — T. 9. — № 02.
9. Ziyosfera. Aleksandr Faynberg. Biografik va ijodiy ma’lumotlar. — https://ziyosfera.uz/ziyo/Aleksandr_Faynberg
10. Ziyouz. Aleksandr Faynberg (1939–2009). — https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/rus-sheriyati/aleksandr-faynberg-1939-2009